

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חֵמְדַת יָמִים HEMDAT YAMIM

אחרי מות תשס"ח פרשת שבוע

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

"וְלֹא יִרְאֶה לְךָ חֶמֶץ וְלֹא יִרְאֶה לְךָ שָׂאֵר בְּכָל גְּבֻלְךָ" (שמות י"ג ז)
הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

לפסוק המשמש ככותרת לדברינו, מקדימה התורה:

"וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם זְכוּר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יִצְאֲתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים כִּי בַחֹזֶק יָד הוֹצִיא יְקֹנֶךָ אֶתְכֶם מִזֶּה... וְהָיָה כִּי יִבְיָאֲךָ יְקֹנֶךָ אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַחִי וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְתֵת לְךָ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ... וְלֹא יִרְאֶה לְךָ חֶמֶץ וְלֹא יִרְאֶה לְךָ שָׂאֵר בְּכָל גְּבֻלְךָ" (שם ג-ז).

הקב"ה הוציאנו ממצרים ונתן לנו "אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ" לחיות בה כיהודים ולשמור על מורשתנו הרוחנית. היציאה ממצרים לא הייתה רק בבחינת "פתרון פוליטי לבעיית היהודים" וודאי לא הייתה מענה לבעיית האנטישמיות. הדרך לארץ ישראל עברה ב"מעמד הר סיני" שם קיבלנו את העקרונות על פיהם אמור לחיות "עם חופשי בארצו" - אין חופשי אלא מי שמשעבד עצמו לבורא עולם - המוציאנו ממצרים.

שאלת חוק החמץ ופסק דינה של השופטת בענין זה, העלו מחדש את שאלת זהותה של מדינת ישראל כמדינת היהודים וכמדינה יהודית.

בספרם של העיתונאים אהרון ועמליה ברנע "ללכת שבי" מסופרים קורותיו של הארכי-מחבל צאלח תעמרי. המחבל ששהה בין היתר במחנה ה"שבויים" אנצאר במלחמת לבנון הראשונה, הפנים שאפשר לנצח את העם יהודי אחרי שראה חיל ישראלי אוכל במשמרתו פיתה בחג פסח.

וכך מתאר תעמרי את הסיבה לשינוי שחל בו: "... הייתי אז בתאי בכלא, סגור ומנותק, ורק הדלת המסורגת הבדילה ביני לבין המסדרון המאורך שבו הסתובב 24 שעות ביממה הסוהר הישראלי החמוש בנשקו".
... קראתי לו לבוא, הבחנתי שהוא אוכל סנדביץ של פיתה, נושך ולועס ושוב נושך ולועס".
"אתה יהודי, אמרתי לו". כך ממשיך ומספר תעמרי: "האיש הנהן בראשו בחיוב". "אם כך", שאל אותו תעמרי, "מדוע אתה אוכל חמץ בפסח, אינך יודע שלייהודי אסור לאכול חמץ בחג זה?"

הסוהר נדהם מדבריו של האסיר הפלשתיני הבכיר ביותר. "הוא חשב רגע", סיפר תעמרי לעיתונאי הישראלי שתיעד את דבריו, והשיב: "אני לא מחוייב לדברים שאירעו לעמי ביציאת מצרים לפני 2000 שנה ויותר, אין לי קשר לכך". אמר הסוהר היהודי: "התיישבתי על המזרון בתאי, סיפר אחר כך סאלח תעמרי, ואמרתי לעצמי: עם שלאנשיו אין קשר עם עברם והמסוגלים בריש גלי לנגד עיני לחלל את חוקי אמונתו, הוא עם שניתק שורשיו מאדמתו, ונוכל להשיג את מטרותינו. באותו לילה חל שינוי מוחלט בגישתי. לא נרדמתי. בכל שעות החשיבה ההן, ישבתי במקומי והתקשיתי לעכל את שעבר עלי במפגש קטן זה עם הסוהר היהודי אוכל החמץ בפרהסיא לנגד עינינו הערבים".

"חוק החמץ" בא להבטיח שאירוע שכזה לא ישנה. אכן, אנו צריכים לשאול את עצמנו, כיצד נבטיח את "יהדותה" של החברה בישראל ואיך נשמור על צביונה היהודי של מדינת ישראל? האם נשיג את מטרותנו על ידי משלוח פקחים שיבדקו את התפריט במסעדות? האם גם מי שחושב שחוק המבטיח את אי הצגתו של החמץ בפרהסיא (באזורים בהם חיים יהודים), הינו חוק הכרחי בספר החוקים של מדינת ישראל כמדינה יהודית, האם ברור לו שיש לכפות זאת גם שלא ברשות הרבים? האם אכן כדאי להרחיב את החוק עוד יותר ולהכריח כל מסעדה להכשיר את המטבח לכבוד חג הפסח?

אכן, יש לנהל דיון ציבורי מעמיק ואמיתי, קודם כל בתוך המחנה הדתי ואחר כך לשתף בו את כלל הציבור. (אין לי כל ספק, כי רובו של הציבור היהודי מעוניין וחפץ שמדינת ישראל תהיה מדינה שמבטאת בהליכותיה הציבוריות את ערכי הנצח והמסורת של עם ישראל). צריך להגדיר מטרות וסדר עדיפויות בדרך אל:
"וְהֵייתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ: וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְּלַכְתּוֹת כְּהִנֵּם (=משרתי ד') וְגוֹי קְדוֹשׁ" (שמות י"ט ה-ו).

יש לנו הבטחה כי זה יקרה, כמאמר הכתוב:

"וְאַבְרָהָם הָיָה לְגוֹי גָּדוֹל וְנִצְחוּ וְנִבְרְכוּ בוֹ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ: כִּי יַדְעֲתִיו לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוָה אֶת בְּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשִׁמְרוּ דְרָכַי יְקֹנֶךָ לְעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט" (בראשית י"ח יט).

שני פסוקים אלה חייבים להנחות אותנו, בקביעת סדרי ודרכי פעולתנו.

נסיים בדברי הראי"ה קוק זצ"ל מורו ורבו של מורנו ורבנו הרב ישראלי זצ"ל
אשר קבע כי הדרך אל "קיום הדת" עוברת דרך "כבוד הדת" ו"חיבת הדת".

ERETZ HEMDAH

5 Ha-Mem Gimmel St. P.O.B 36236 Jerusalem 91360
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

Email: info@eretzhemdah.org

web-site: www.eretzhemdah.org

www.yeshiva.org.il ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

ארץ חמדה ע"ר

רח' המ"ג 5 ת.ד. 36236 ירושלים 91360
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

עלון 'חמדת ימים' מוקדש לעילוי נשמת צדוק בן תקוה עזר ז' ל' נלב"ע כ"ב בניסן

משפט והלכה - משפטי שאול / הלכה פסוקה

"משפט והלכה בישראל" – בית הדין לענייני ממונות שליד "ארץ חמדה".

לפניות לבית הדין התקשרו ל"ארץ חמדה": 02-5371485, פקס 02-5379626 או דוא"ל beitdin@eretzhemdah.org
במדור זה אנו מביאים פסקי הלכה מתומצתים של בתי דין לענייני ממונות.

פסקי הדין המפורסמים ב'הלכה פסוקה', אינם מבטאים את עמדת בית הדין 'משפט והלכה בישראל'. כמו כן אין לראות בפרסומם משום ייעוץ הלכתי או משפטי. מטרת פרסומם היא לעורר דיון הלכתי בין הקוראים.

פסק דין: אפוטרופוס ליתום שהגדיל / הרב יעקב רוזנטל

עורך: הרב יואב שטרנברג

התביעה: אדם נפטר, ובצוואתו הוריש את רכושו לבנו, ואת שתי בנותיו הגדולות, שהן הנתבעות, רשם כאפוטרופוסיות על רכושו של הבן שהיה קטן. לאשתו, שהיא התובעת, נתן הנפטר זכות לנהל את חנות הספרים שלו, ולהשגיח על בנו, למשך שנתיים. לאחר שחלפו אותן שנתיים, הגישה התובעת תביעת מזונות, מדין מזונות אלמנה.

תשובת הנתבעות: הנתבעות טוענות, כי היות שהבן, שהוא הבעלים על הרכוש, בן ארבע עשרה שנים וחצי, הן אינן אפוטרופוסיות יותר, ולכן הן אינן צריכות להגיב לתביעה.

פסק הדין: בית הדין קבע, כי היות שהבן כבר גדול, הנתבעות אינן אפוטרופוסיות שלו יותר.

הנימוקים: בשולחן ערוך (חושן משפט סימן רצ סעיף א) נאמר: "מי שמת והניח יורשים קטנים, או שאשתו מעוברת, או שהניח קטנים וגדולים, צריך מורישם למנות להם אפוטרופוס שיתעסק בשביל הקטנים עד שיגדילו; ואם לא מינהו, בית דין חייבים להעמיד להם אפוטרופוס עד שיגדילו, שבית דין הוא אביהם של יתומים".

מבואר בשולחן ערוך, שחובת מינוי האפוטרופוס היא רק כאשר הנפטר הניח בנים קטנים. אבל לגדולים אין צורך למנות אפוטרופוס. אמנם, הרמ"א (שם סעיף כו) כתב: "מי שמינה אפוטרופוס לבניו הגדולים, יכולים לומר: אין אנו צריכים אפוטרופוס, אלא אם כן יש בו משום מצוה לקיים דברי המת".

ואם כן, גם אפוטרופוס שהתמנה לגדולים, או שמונה לקטנים והגדילו, אינו מפסיק להיות אפוטרופוס, אלא אם מחו בו היתומים.

עם זאת, הדברים אמורים רק כאשר האב מינה במפורש את האפוטרופוס גם לגדולים. אבל כשמינה אפוטרופוס סתם, כתב הריב"ש (סימן תסח), שאין דעתו אלא על הזמן שהיתומים קטנים, וכשיגדילו יפקע המינוי. ואף שבימינו, שמקובל לקרוא 'קטן' לכל מי שהוא 'קטין' על פי החוק, דהיינו עד גיל 18, אין זה יותר מאשר ספק בכונת הנפטר, ומספק אין לתת לנתבעות מעמד של אפוטרופוסיות.

אלא שעל כך יש להקשות מדברי הרמ"א (יורה דעה סימן קס סעיף יח) לגבי ההיתר להלוות כספי יתומים בריבית דרבנן, שכתב שגם כאשר היתום נהיה בר מצוה, עדיין מותר להלוות את כספו בריבית דרבנן, והיינו משום שהיתום עדיין אינו כשיר לנהל את ענייניו הכספיים, ואם כן נאמר שהוא הדין לגבי כל דין אפוטרופוסות?

בית הדין הסביר, שבאפוטרופוסות של יתומים יש שני עניינים – ראשית, האפוטרופוס מנהל את ענייניו של היתום. ושנית, האפוטרופוס עושה זאת, בלי לקבל רשות ומינוי מאותו יתום.

העניין הראשון נובע מכך שאותו יתום אינו ראוי לנהל את ענייניו. לעניין זה נאמרו דברי הרמ"א ביורה דעה, שכל מי שאיננו יכול לנהל את ענייניו הכספיים, נחשב 'יתום', ויש לעזור לו, ובכלל זה להלוות את ממונו בריבית דרבנן.

אולם, לגבי העניין השני, כל שהגדיל היתום, הרי הוא יכול לקבוע אם למנות אדם שיטפל בענייניו או לא. ואמנם, אם הוא אינו נמצא כאן, כגון שבו, רשאים להעמיד לו אפוטרופוס גם שלא בידיעתו, אבל אם הוא בפנינו, אין להעמיד לו אפוטרופוס אלא בהסכמתו. וממילא, היות שהבן הירש הגדיל, הוא רשאי לטעון שאינו רוצה באפוטרופוס, וממילא אי אפשר לתבוע שלא בפניו הבן עצמו.

נוסף על הקביעה העקרונית, שהנתבעות אינן אפוטרופוסיות, ציין בית הדין, שבנדון דידן גם אילו היו אפוטרופוסיות, לא היה אפשר להוציא ממון מן העיזבון. בשולחן ערוך (חושן משפט שם סעיף יב) נאמר: "היה לאדם תביעה אצל היתומים, אין לאפוטרופוס לטעון בשבילם לדון עמו, שמא יתחייב בדן. אבל אם ירד עמו לדון וטען בשבילם וזכה, הדין קיים".

והיות שכל התביעה בנדון דידן היא חובה ליתום, אין לרדת לדון עם האפוטרופוס.

ואמנם, ישנה אפשרות לגבות מיתומים למזונות האשה, כמבואר בשולחן ערוך (אבן העזר סימן צה סעיף ו): "כשבאה האלמנה לבית דין לתבוע מזונותיה אין מחשבין עמה על מעשה ידיה עד שיבואו היורשים ויתבעוה, אם ימצאו לה מעשה ידיה נוטלין אותה, ואם לאו ילכו לדרכם. ואם היורשים קטנים, בית דין מחשבין עמה ופוסקין לה מעשה ידיה כדרך שפוסקין לה מזונות".

אבל דין זה הוא רק כאשר החוב ברור לחלוטין, אבל בנדון דידן הועלו הרבה שאלות אם יש כאן מקום לחיוב מזונות עבור התובעת, ולכן אין האפוטרופוס יכול לעמוד בדן.

משפטי שאול

הוצאה מחודשת של הספר המכיל פסקי דין עקרוניים של מו"ר מרן הגאון הרב שאול ישראלי זצ"ל בשבתו בבית הדין הגדול בירושלים. בספר גם משא ומתן בנושאים אלה עם גדולי הדור. מחיר הספר 80 ₪ (לחץ לקניה)

"הלכה פסוקה" הינה יוזמה להפצת תקצירים של פסקי דין בענייני ממונות של בתי דין שונים.

בתוך "חמדת ימים" נפרסם כל שבוע פסק דין אחד.

גיליונות "הלכה פסוקה" ישלחו במייל אחת לשבועיים לכל המעוניין, ויכללו 3-4 פסקי דין.

להרשמה ולתגובות: halachapsuka@eretzhemdah.org

רוצים לחתום חוזה לפי ההלכה?

פנו אל: "משפט והלכה בישראל" טלפון: 02-5382710 פקס: 02-5379626 BEITDIN@ERETZHEMDAH.ORG

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ב)

Quito, Ecuador

קיטו, אקוודור

אדר ב' תשנ"ב

יום טוב שני של גלויות לשליח מארץ-ישראל

שאלה

לגבי יו"ט שני של גלויות - אדם נמצא בקיטו בתור שליח פרטי לתקופה של שלוש שנים עם אשתו ובניו. איך עליהם לנהוג באופן כללי? חוץ מזה אחד מתפקידיו הוא להיות ש"ץ ובעל קורא, וזה כולל יו"ט שני של גלויות במקרה שיש מניין, מה לעשות לגבי זה?

אדם שמתפלל לפי מנהג אשכנז, האם צריך בהיותו בשליחות לומר ברכת "ברוך ד' לעולם" הנאמרת אחרי "השכיבנו", או אפשר להמשיך לנהוג כמנהג אשכנז בארץ?

תשובה

עיין ב"מראה הבזק" ח"א (תשובה מא' טז¹ במהדורה ראשונה). ונוסיף דברים הנוגעים באופן מיוחד לשאלתך.

א. בענין תפילה וקריאת התורה אמנם שם נכתב: "פשוט שלא יברך על ההלל, ואינו יכול להיות שליח ציבור". ואולם דברים אלה נאמרו בתור הוראה כללית, וכאן המקום להתייחס למצבים מיוחדים, כאשר השליח מארץ ישראל הוא היחיד היודע לעבור לפני התיבה כש"ץ, או שישנם בציבור אנשים שאינם יודעים להתפלל, והם זקוקים לתפילתו כדי שיהיה מי שיוציאם. כפי שנראה משאלותיך, יתכן שהמצב אצלכם הוא כזה.

כאשר המצב בקהילה הוא, שהשחץ מוציא אחרים ידי חובה בתפילתו¹, והבעיה היא שמלבד השליח בן ארץ ישראל אין אחר היודע להתפלל כש"ץ ולהוציאם², או שהבעיה היא שהימנעותו מלהתפלל כש"ץ תהיה ניכרת ומורגשת³ (כגון במקום שרגילים שהחזן הקבוע עובר לפני התיבה בכל יו"ט), כי אז יכול בן ארץ ישראל להתפלל כשליח-ציבור ולהוציאם ידי חובה⁴.

הוא גם יוכל להצטרף למניין כאשר אין שם אלא תשעה יושבי חו"ל⁵. אמנם בעניין תפילת לחש (בשחרית מנחה וערבית) נראה שיתפלל כבני ארץ ישראל⁶.

ב. בעניין אמירת "ברוך ה' לעולם" בתפילת ערבית, בן ארץ-ישראל הנוהג שלא לאמר "ברוך ה' לעולם" וכו', לא יאמר "ברוך ה' לעולם" וכו' גם בחו"ל⁷, ופשוט שאם הוא ש"ץ, יאמר כמנהג המקום.

¹ האחרונים הירבו לעסוק בהגדרת המונח "בר חיובא" (שלגביו מתייחס דין עריבות שעל פיו יכול אדם להוציא אחרים ידי חובה) במצבים שונים. גם בנדון דידן מתעוררת השאלה, אם השליח מא"י מוגדר כ"בר חיובא" ביחס לתפילת יו"ט שני של גלויות. ועיין לקמן הע' 4.

² ככהאי גוונא הוא בתשובת מהר"ם ב"ח, מובאת ב"גינת ורדים" (חלק אורח חיים, כלל א ס' יג), ושם מתיר מהר"ם ב"ח לבן א"י להוציא תושבי חו"ל.

³ משנה בפסחים ריש פרק מקום שנהגו: "נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם, ואל ישנה מפני המחלוקת".

ראשונים (עיין רא"ש ור"ן שם) ביארו, שבחומרי מקום שיצא משם הוא חייב מעיקר הדין. בכל זאת סבירא ליה לרובא בגמרא (נד ע"ב), שדווקא כשמדובר בהימנעות ממלאכה (שהוא דבר שאינו מורגש בציבור) נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם. הא לאו הכי, אל ישנה מפני המחלוקת ע"ש. מכאן משמע שכלל זה ש"אל ישנה מפני המחלוקת" דוחה את חומרי מקום שיצא משם, הגם שחייב בהם מעיקר הדין, כשהוא עניין שבפרהסיא. ועיין שו"ת "אגרות משה" (אורח חיים ח"ד ס' קו), שכתב כיצד ב"בעניין צירוף בן א"י כעשירי למניין ביו"ט שני, "שאם לא נצרפו, אין לך פרסום גדול מזה ועשיית אגודות... דאם היה שייך מפני המחלוקת, אף שהוא לעבור איסור מלאכה דהוא דבר אסור, היה מותר. דגדול השלום... וא"כ אפשר שייך להתיר גם לבן א"י להתפלל מוסף... אפשר שמפני המחלוקת תיקנו שגם לו יתחשב יו"ט... עכ"פ להצטרף לעשרה כשיתפללו כתפילת הציבור בלחש ובחזרת הש"ץ ובנ"כ ודאי מצטרף".

⁴ כדעת המהר"ם ב"ח הנ"ל, ולא כחולקים שהובאו ב"שערי תשובה" (ס' תצו). עיי"ש שכתב "לכן מי שהוא גברא בר חיובא שהוא חייב במצות בעלמא, מוציא לאחרים... כגון בני א"י או לבני חו"ל". ועיין ב"אמרי בינה" (אורח חיים דיני שבת ס' יא), שיכול בן א"י להוציא לבן חו"ל ידי קידוש ביו"ט שני של גלויות, עיי"ש שכתב בהגדרת "בר חיובא", מה שאין כן בן א"י, אף

שדעתו לחזור, מכל מקום בידו להביא את עצמו לידי חיוב, אם יקבע בדעתו שלא יחזור עוד, ויש לומר דבזה כולי עלמא מודים, דהוי בר חיובא במצוה הזאת (ולהגדרה זו, אף לדעת הירושלמי דבן כרך אינו מוציא לבן כפר במקרא מגילה דהוי כאינו מחויב בדבר, מכל מקום בנדון דידן אמנם כן מקרי בר חיובא, כמו שכתב ב"אמרי בינה" שם).

ועיין גם בהגהות רעק"א (אורח חיים סי' רסז), שנסתפק בהגדרה זו בנדון אחר, ונשאר בצריך עיון לדינא.

ועיין עוד "מנחת שלמה" לגרש"ז אויערבך (סי' ג), שנשאר בצריך עיון בעניין קידוש ביו"ט שני של גלויות.

5 "אגרות משה" הנ"ל, אך הגרש"ז אויערבך חולק, כמובא בספר "יו"ט שני כהלכתו", (פרק ט הערה ח). ואף לדעתו, לשיטת מהר"ם ב"ח הוא אף יכול להצטרף למניין מדין עריבות, "דגם להצטרף כדי שיהא תפילה במנין, שייך ערבות".

6 "שערי תשובה" הנ"ל בהכרעתו ביחס לבן חו"ל הנמצא בא"י ורוצה להוציא בני א"י ידי חובתם.

7 "אגרות משה" (חלק אורח חיים ח"ב תשובה ק' עמ' רצד).

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

שו"ת "במראה הבזק", חלקים א' - ו'

תשובות לשאלות מרבני הגולה. השאלות מבטאות את המצב מיוחד של קהילות ישראל בכל קצוות תבל בימינו אנו. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכיה דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי ה"שלחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי ההופך את התורה ל"תורת חיים".
מחיר מבצע לששת הכרכים במקום 360 ₪ 300 ₪ (לחץ לקניה)